

Розділ IV. РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПРАКТИКА В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

УДК 378.125.11

КОЛІР ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ХУДОЖНИКОМ І ГЛЯДАЧЕМ

Олександр Михайлович Чупріна – здобувач освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», Рівненський державний гуманітарний університет

Олена Олександрівна Саванчук – здобувачка освітнього ступеня «Магістр» спеціальності

023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне.

<https://orcid.org/0009-0004-5826-0726>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14592889>

olenausuk33@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню ролі кольору як потужного інструменту для створення емоційного зв'язку між художником та глядачем у сучасному мистецтві. Виявляється, як різноманітні кольори та їхні комбінації впливають на сприйняття твору мистецтва, викликаючи в глядача широкий спектр емоцій. Дослідження базується на аналізі наукових праць із психології сприйняття кольору, а також на конкретних прикладах з творів сучасних художників. Виокремлено ключові аспекти використання кольору в мистецтві для досягнення емоційного резонансу, а також розглянуто культурні та історичні особливості сприйняття кольору.

Ключові слова: колір, емоції, мистецтво, художній вираз, психологія сприйняття, символіка кольору, взаємодія художник-глядач.

Постановка проблеми. Колір є одним із найдавніших і найуніверсальніших засобів художнього вираження. Він здатний викликати в людині широкий спектр емоцій, від радості та щастя до смутку та тривоги. Однак, досі бракує досліджень, які б детально аналізували як саме колір впливає на емоційний стан глядача та як художники використовують цей інструмент для досягнення своїх творчих цілей.

Аналіз останніх публікацій. В останні роки значно зріс інтерес до досліджень із питань взаємодії між кольором та емоціями. Науковці з різних галузей (психологія, мистецтвознавство) проводять експерименти та дослідження, спрямовані на виявлення універсальних закономірностей сприйняття кольору. Однак, більшість цих розвідок зосереджена на вивченні впливу кольору на окрему людину, а не на взаємодію між художником та глядачем у контексті твору мистецтва.

Серед праць про колір у тих чи інших варіантах, що вийшли останнім часом, заслуговують уваги зарубіжні видання Л. Рейда, Л. Айсмен, Стармер, В. Хендерсон і П. Хеншоу, Р. Ормістон і М. Робінзона, вітчизняні Б. Базими, Л. Бичкової, І. Шевченко та ін., достатньо ґрунтовно розглянуті у дослідженні Т. Печенюк [2]. Проте вони не вичерпують окресленої теми. Безмежна кольорова гама спонукає до її подальшого вивчення [5].

Природу кольору та його вплив на сприйняття мистецтва різноаспектно досліджує Т. Прокопович [4]. Вона підкреслює, що колір – це не лише технічний аспект живопису, а потужний засіб комунікації між художником і глядачем. Ключові моменти, які висвітлює авторка, в основному такі:

– *Емоційний вплив кольору:* кожен колір несе в собі певний емоційний заряд. Наприклад, червоний асоціюється з любов'ю, пристрастю, агресією, синій – зі спокоєм, сум'яттям, жовтий – з радістю, оптимізмом.

– *Символіка кольору:* кольори можуть мати різні культурні та історичні асоціації. Наприклад, білий колір часто асоціюється з чистотою і невинністю, чорний – зі смертю і трауром.

– *Кольорова гармонія:* правильне поєднання кольорів створює відчуття гармонії та краси. Авторка детально розглядає різні кольорові схеми та їхній вплив на композицію твору.

– *Колір як засіб передачі настрою:* художник може використовувати колір для створення певного настрою в роботі. Наприклад, теплі кольори (червоний, оранжевий, жовтий) створюють відчуття тепла і радості, а холодні (синій, фіолетовий, зелений) – прохолоди і спокою.

С. Прищенко у своїй фундаментальній праці «Кольорознавство» також глибоко досліджує роль кольору не лише як візуального елемента, а й як потужного інструменту комунікації між художником та глядачем. Колір, за її твердженням, є мовою, яка переходить межі культури та мови, викликаючи в нас глибокі емоції та асоціації. Автор детально досліджує різні колірні схеми (монохромні, комплементарні, аналогічні тощо) та їхній вплив на сприйняття, аналізує, як культурні та історичні фактори впливають на сприйняття кольору. Робота С. Прищенко «Кольорознавство», таким чином, є цінним посібником для всіх, хто цікавиться теорією кольору та його роллю у мистецтві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людство оточує колірне середовище. Безмежна зміна кольірних вражень супроводжує нас усе життя. Більшість знань про навколишній світ отримуємо, сприймаючи колір зором, адже він здавна був і засобом інформації, і символом, і прикрасою. В цьому й полягає соціальне значення кольору [3].

Колір відіграє важливу роль у становленні й розвитку культури. Вже на ранніх стадіях формування первісного суспільства він служить засобом регулювання відносин між людиною і предметним світом, між світом людей і світом релігійно-магічних та природних сил [3].

Також колір, як універсальна мова, завжди відігравав важливу роль у мистецтві. Він не лише був візуальним елементом, а й потужним інструментом, здатним викликати широкий спектр емоцій та асоціацій. Сучасні дослідження продовжують розкривати складні взаємозв'язки між кольором, емоціями та сприйняттям, надаючи нові інсайти для художників, дизайнерів та всіх, хто цікавиться психологією кольору.

Чимало досліджень підтверджують думку про те, що деякі емоційні реакції на колір є універсальними для різних культур. Наприклад, червоний часто асоціюється з енергією та пристрастю, а синій – зі спокоєм та довірою. Водночас, культурний контекст може значно впливати на сприйняття кольору.

Деякі вчені вважають, що наші емоційні реакції на колір мають коріння в еволюції, пов'язані з нашими інстинктами виживання.

Розуміння психології кольору дозволяє створювати ефективні маркетингові кампанії, вибираючи кольори, які найкраще відповідають цільовій аудиторії та продукту. Правильне використання кольору може створити атмосферу комфорту, розслаблення або, навпаки, стимулювати активність.

Колір може бути використаний як інструмент у психотерапії для вираження емоцій та полегшення певних станів.

Дослідження в галузі психології кольору продовжують розвиватися, надаючи все більше даних про те як колір впливає на наші емоції та поведінку. Ці знання можуть бути корисними для художників, дизайнерів, маркетологів та всіх, хто прагне створювати ефективні візуальні комунікації.

Механізми впливу кольору наступний:

1. Асоціації – найпоширеніший механізм. Кожен колір несе в собі певний символічний заряд, який сприймаємо на підсвідомому рівні. Наприклад:

- Червоний: пристрасть, любов, енергія, агресія.
- Синій: спокій, довіра, холод, смуток.
- Жовтий: радість, оптимізм, тепло, попередження.
- Зелений: природа, гармонія, спокій, заздрість.
- Фіолетовий: містика, розкіш, творчість, сумнів.

2. Емоційні реакції: кольори можуть викликати фізіологічні реакції в організмі, які, в свою чергу, впливають на наш емоційний стан. Наприклад, червоний колір може підвищити пульс і артеріальний тиск, а синій – знизити.

3. Культурні контексти: значення кольорів може відрізнятися в різних культурах.

4. Психологічні ефекти: колір може впливати на наше сприйняття простору, часу та об'єктів. Наприклад, теплі кольори візуально наближають об'єкти, а холодні – віддаляють.

Аналіз впливу кольору в різних видах мистецтва:

1. *Живопис:* художники використовують колір для створення настрою, передачі емоцій та створення ілюзій. Наприклад, Ван Гог використовував яскраві, контрастні кольори для вираження свого внутрішнього світу, а Моне – для передачі враження від світла і повітря.

2. *Графіка:* в графіці колір також використовується для створення контрастів, виділення деталей та передачі емоцій.

3. *Скульптура:* хоча скульптура, здавалося б, є монохромним видом мистецтва, колір матеріалу, з якого вона виготовлена, також впливає на наше сприйняття.

4. *Дизайн:* колір у дизайні використовується для створення брендів, інтерфейсів, продуктів. Він впливає на наше рішення про покупку, настрій та сприйняття простору.

Таким чином, колір – це не лише фізичне явище, а й потужний інструмент, який художники використовують для створення емоційного резонансу у глядача. Він є мовою, за допомогою якої ми спілкуємося на глибинному рівні, викликаючи в нас цілу гаму почуттів – від радості до печалі, від спокою до збудження. В українському мистецтві колір завжди відігравав особливу роль, відображаючи багату історію, культуру і душу народу. Кожен колір несе в собі певний емоційний заряд.

Червоний – це колір пристрасті, енергії, життя. Синій – символ спокою, гармонії, нескінченності. Жовтий – колір радості, сонця, тепла. Зелений – асоціюється з природою, ростом, оновленням. Однак, емоційне сприйняття кольору є суб'єктивним і може варіюватися залежно від культурних, особистих та історичних контекстів.

Художники використовують цю універсальну мову кольору для передачі своїх почуттів та ідей. Вони можуть створювати контрастні поєднання, щоб підсилити емоційний вплив, або ж використовувати ніжні пастельні тони для створення атмосфери спокою і мрійливості.

Українське мистецтво багате на яскраві та насичені кольори. Кожен художник, використовуючи палітру, створює свій унікальний світ, який віддзеркалює його внутрішній стан і бачення світу.

Наприклад, роботи М. Примаченко – це справжній вибух кольору. Хоча вона жила в минулому столітті, її творчість досі актуальна і впливає на сучасних митців. Її роботи відзначаються яскравими, фантастичними образами і незвичайними кольоровими комбінаціями. Насичені фарби передають радість життя, любов до природи і віру в добро. А роботи К. Малевича хоча часто асоціюються з супрематизмом і мінімалізмом, колір у них відіграє важливу роль. Чорний і білий створюють відчуття безмежності, а червоний – акцент, який привертає увагу. Ще один український митець – О. Богомазов експериментував із кольором, створюючи динамічні композиції, що відображають ритм сучасного життя. Скульптури О. Архипенка вирізняються лаконічністю форм і яскравими кольорами, які надають їм особливої виразності.

Кольори та їхні комбінації відіграють ключову роль й у творчості І. Марчука, одного з найвидатніших українських художників, чия унікальна техніка та стиль здатні викликати у глядачів широкий спектр емоцій.

У роботах І. Марчука теплі кольори (жовтий, червоний, помаранчевий) часто передають емоції радості, енергії та духовного піднесення. Вони створюють відчуття тепла й оптимізму, символізуючи життєву силу й надію. Наприклад, у серії «Голос моєї душі» ці кольори підсилюють медитативний характер робіт, викликаючи у глядача відчуття внутрішньої гармонії.

Холодні відтінки (синій, фіолетовий, зелений) у творах В. Марчука часто асоціюються зі спокоєм, меланхолією та відчуттям безмежності. Наприклад, у серії пейзажів він майстерно використовує сині й зелені тони для передачі тиші природи, її величі та таємничості. Такі роботи сприяють роздумам і самозаглибленню.

Гра контрастів – важливий інструмент художника. Яскраві червоні плями на тлі темних холодних кольорів створюють драматичну напругу, нагадуючи про боротьбу між світлом і тінню, життям і смертю. Це особливо помітно у серіях, де художник досліджує людські емоції та космічні питання.

У деяких роботах В. Марчук використовує обмежену кольорову гаму, що підсилює атмосферу та дозволяє глядачеві зосередитися на текстурі, формах і динаміці. Наприклад, сіро-блакитні палітри викликають почуття смутку чи медитації, додаючи глибини до загальної композиції. А ще, І. Марчук створив власний стиль під назвою «пльонтанізм», де колір відіграє центральну роль. Слово походить від українського «пльонтати», тобто «плисти» [1]. Кольорові лінії, що переплітаються між собою, створюють ефект об'єму й руху, наче картини «дихають». Завдяки цьому роботи сприймаються багатогранно: одні й ті самі кольори можуть викликати різні емоції залежно від освітлення, дистанції чи кута зору.

Емоційний спектр, який викликають роботи: радість і натхнення – через яскраві, насичені кольорові гами; смуток і меланхолія – через тьмяні, приглушені тони й вишукану гру світлотіні; захоплення та здивування – завдяки складності текстур і поєднанню кольорів; медитація та гармонія – у роботах з плавними переходами відтінків і природними мотивами.

І. Марчук майстерно використовує колір як інструмент для передання глибоких почуттів та ідей, які знаходять відгук у кожного глядача, створюючи індивідуальний емоційний досвід.

Ще однією сучасною художницею, яка через різноманіття кольорів та їх поєднання створює багатогранний емоційний досвід є Оксана Мась, яка майстерно поєднує кольори зі своєю технікою. До прикладу, мозаїчна робота з писанок (панно Діви Марії), де кольорові елементи нагадують пікселі сучасного мистецтва, створюють складний емоційний ефект. Глядач бачить як загальний образ, так і його деталі, кожна з яких має свою кольорову значимість. Панно зібрано з 15 тисяч писанок, кожна з яких розписана вручну абсолютно індивідуальним оригінальним малюнком професійними майстрами, музикантами, художниками та дітьми зі всієї України [6].

Так чому ж колір так сильно впливає на нас? Справа в тому, що він апелює не лише до зорового сприйняття, а й наших емоцій та підсвідомості. Кожен колір викликає в нас певні асоціації, спогади, відчуття. Колір дозволяє художнику створити емоційний резонанс у глядача, викликаючи в нього співпереживання, радість, смуток або інші почуття. Колір може допомогти глядачеві ідентифікувати

себе з твором мистецтва, відчуті єдність із художником і його світом. За допомогою кольору художник може створити певний настрій у творі, передати атмосферу часу і місця.

Висновки. Колір – універсальна мова, що дозволяє художнику і глядачеві спілкуватися на глибинному рівні. Українські митці майстерно використовують цей інструмент, створюючи твори, що вражають своєю емоційною силою і глибиною. Вивчаючи кольорові рішення українських художників, ми можемо краще зрозуміти їхню душу, їхнє бачення світу і їхнє місце в історії українського мистецтва.

Сучасні українські митці активно експериментують із кольором, поєднуючи традиційні українські кольорові символи з сучасними тенденціями в мистецтві. Глобалізація сприяє взаємопроникненню культур, що відображається у використанні нових кольорових палітр та комбінацій. Багато сучасних українських художників звертаються до природних мотивів, використовуючи натуральні пігменти та кольори, що асоціюються з природою. Колір часто використовується як засіб політичного та соціального протесту або вираження національної ідентичності.

Розуміння механізмів впливу кольору на емоції є важливим як для художників, так і для дослідників мистецтва. Завдяки цьому можна створювати більш ефективні твори мистецтва, які б глибоко торкалися душі глядача та встановлювали міцний емоційний зв'язок між автором та аудиторією.

Сприйняття кольору в сучасних творах декоративно-прикладного мистецтва України – це складний і багатогранний процес, який залежить від багатьох факторів, це багатошаровий феномен, який формувався протягом століть під впливом різних культурних, історичних та соціальних чинників. Розуміння культурних та історичних особливостей сприйняття кольору дозволяє нам глибше оцінити творчість українських митців і краще зрозуміти їхній задум.

Особливостями сприйняття кольору є те, що кожен колір має свою символіку, яка може змінюватися залежно від контексту та культурних особливостей, він здатний викликати в нас різні емоції: радість, смуток, спокій, тривогу тощо. Сприйняття кольору залежить від культурних кодів, які засвоюємо з дитинства. Кожен із нас має свій унікальний досвід взаємодії з кольором, що впливає на наше сприйняття.

З одного боку, ми бачимо продовження традицій народного мистецтва, з іншого – свідки появи нових, сучасних тенденцій. Розуміння культурних та історичних особливостей сприйняття кольору дозволяє нам глибше оцінити творчість українських митців і краще зрозуміти їхній задум.

Список використаної літератури

1. «Люди дивляться, а художник бачить». Який він, унікальний стиль українського генія Івана Марчука. Режим доступу URL: <https://suspilne.media/amp/culture/238213-ludi-divlatsa-a-hudozhnik-bacit-akij-vin-unikalnij-stil-ukrainskogo-genia-ivana-marcuka/> (дата звернення: 13.10.2024)
2. Печенюк Т. Кольорознавство. Київ : Грані-Т, 2009.
3. Прищенко С. Кольорознавство. Київ, 2009. С. 16.
4. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 120 с.
5. Тканко З. Колір як засіб вираження в мистецтві та моді. *Вісник Львів. нац. акад. мистецтв*. Вип. 21. С. 129.
6. Філософія сучасного мистецтва Оксани Мась. Режим доступу URL: <http://www.golos.com.ua/article/123830> (дата звернення: 13.10.2024)

References

1. «Liudy dyvliatsia, a khudozhnyk bachyt». Yakyi vin, unikalnyi styl ukrainskoho henii Ivana Marchuka. Rezhym dostupu URL: <https://suspilne.media/amp/culture/238213-ludi-divlatsa-a-hudozhnik-bacit-akij-vin-unikalnij-stil-ukrainskogo-genia-ivana-marcuka/> (data zvernennia: 13.10.2024)
2. Pecheniuk T. Koloroznavstvo. Kyiv : Hrani-T, 2009.
3. Pryshchenko S. Koloroznavstvo. Kyiv, 2009. S. 16.
4. Prokopovych T. A. Osnovy koloroznavstva : navch. posib. Luts'k : Vezha-Druk, 2023. 120 s.
5. Tkanko Z. Kolir yak zasib vyrazhennia v mystetstvi ta modi. *Visnyk Lviv. nats. akad. mystetstv*. Vyp. 21. S. 129.
6. Filosofiia suchasnoho mystetstva Oksany Mas. Rezhym dostupu URL: <http://www.golos.com.ua/article/123830> (data zvernennia: 13.10.2024).

UDC 378.125.11

COLOR AS A MEANS OF CREATING AN EMOTIONAL CONNECTION BETWEEN THE ARTIST AND THE SPECTATOR

Chuprina Oleksandr – holder of the Master's degree, specialty 023 «Fine art, decorative art, restoration»,
Rivne State Humanitarian University

Savanchuk Olena – Master's student in the specialty 023 Fine Arts, Decorative Arts,
and Restoration, Rivne State Humanitarian University, Rivne.

This article explores the role of color as a powerful tool for creating an emotional connection between the artist and the viewer in contemporary art. It analyzes how various colors and their combinations influence the perception of a work of art,

evoking a wide range of emotions in the viewer. The research is based on an analysis of scientific works on the psychology of color perception, as well as on specific examples from the works of contemporary artists. The key aspects of using color in art to achieve emotional resonance are highlighted, and the cultural and historical features of color perception are also considered.

Key words: color, emotions, art, artistic expression, psychology of perception, color symbolism, artist-viewer interaction.

Надійшла до редакції 1.12.2024 року.

УДК 477.51.11

МИКОЛА БЕНДЮК : ХУДОЖНИК-РЕСТАВРАТОР ТА ЙОГО ВНЕСОК У РЕСТАВРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ РІВНЕНЩИНИ

Любов Крайлюк – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

<https://orcid.org/0000-0001-6232-7533>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14593014>

krajluk65@ukr.net

Олена Саванчук – здобувачка освітнього ступеня «Магістр» спеціальності

023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне.

<https://orcid.org/0009-0004-5826-0726>

olenausuk33@gmail.com

Розглянуто реставраційну діяльність Миколи Бендюка – відомого регіонального художника і реставратора Рівненщини. Досліджено його внесок у збереження культурної спадщини регіону, проаналізовано методи роботи та результати реставраційних проєктів. Особливу увагу приділено відновленню сакрального мистецтва, яке становить важливу частину культурної ідентичності Рівненщини. Відреставровані твори автора зберігаються нині у багатьох музейних осередках регіону.

Ключові слова: Микола Бендюк, художник-реставратор, культурна спадщина, реставрація, Рівненщина, сакральне мистецтво, збереження пам'яток.

Постановка проблеми. Збереження культурної спадщини є актуальним завданням, особливо у контексті руйнівного впливу часу, недбалого ставлення до пам'яток та наслідків воєнних дій. Рівненщина має багатий історико-культурний спадок, зокрема, сакральне мистецтво, що потребує професійної реставрації. У цьому контексті діяльність Миколи Бендюка як реставратора є важливою частиною цього процесу, проте його внесок та багатогранна діяльність залишається недостатньо висвітленою у сучасній науковій літературі. Це ускладнює розуміння його впливу на розвиток мистецтва, краєзнавства та збереження культурної ідентичності регіону.

Аналіз досліджень тематики і публікацій. Роботи, присвячені діяльності М. Бендюка, здебільшого з'являлися у форматі локальних публікацій, виставкових каталогів та інтерв'ю, присвячених культурній спадщині Рівненщини. Особливу увагу в них приділено відновленню сакральних об'єктів – ікон, фресок, архітектурних елементів храмів. Проте наукових робіт із системним аналізом його внеску в реставрацію поки що бракує, що й обумовлює потребу у вивченні його діяльності. Хоча непоодинокі розвідки час від часу з'являються у регіональних виданнях.

Так, у статті О. Августюк [1] розглядається багата спадщина народної іконописної традиції Волині XVIII-XIX століть на прикладі творів невідомих народних майстрів, зібраних чи придбаних у Клубі колекціонерів Києва та в так званих «антикварщиків», тобто базарних перекупників і відреставровані цим колекціонером та фахівцем із реставрації. У цьому дослідженні подано опис лише невеликої частини образів зі збірки ікон М. Бендюка [6], написаних пензлем народних майстрів, імена яких, на жаль, не відомі.

Метою цієї статті є дослідження реставраційної діяльності М. Бендюка, її методології та значення для збереження культурної спадщини та наукового життя Рівненщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Микола Бендюк – уродженець Рівненщини, який з юних років проявляв інтерес до мистецтва та історії краю. Освіта та професійний шлях дозволили йому поєднати талант художника з краєзнавчими дослідженнями. Він не лише художник, але й професійний реставратор, що присвятив своє життя відновленню культурних пам'яток Рівненщини. Його глибоке розуміння історії та традицій українського мистецтва стало основою для його подальшої реставраційної роботи.

Нині М. Бендюк працює над відновленням сакрального мистецтва, реставруючи ікони, фрески та інші об'єкти української культури. Він зберігає автентичність творів, повертаючи їм первісний вигляд і значення.

Чимало професійно виконаних ним робіт дають підстави для твердження про те, що він є помітним